

21263

GOTLAND

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Fårö

11/6 1951

Olsson, Ingemar, 1951

Svar på ULMA:s frågelist 16 Brödet
och dess tillredning

14 bl.4:o

21263

1
Brödet och dess tillredning. Efter Hanna
Ekström, Ringvide.

baka bröd u baka bular.

baka pánakáka, rygkaka (råghaka),
gasa se, saule, saulstaika se

Ordspråk om bak: "den sum inte kan
ta et bák, han kan inte ta se fram."

te raulana bakke an dail två sertasdaig:
grävbröd u limpa; grävbrödsdaig
u limpadaig.

Ibland deltog karlarna vid bakningen: de
var nukt många kárar sum ialpta
kvinfálken sla brödaige.

te kalás da brúkte man ka dam
sum kunde baka u laga til kalás.

Det fanns en bagare på Fáro som hette
Karlbon (karlbauon), han bodde på
vägen mot tjke. kák-steina bände

pa sama stala ytar u sulde kakar.

et bit bröid, a skurva bröid. ta u ge rusin (hastarna) vaset stycke bröid. skar vase ardentale skurva te dam, de gava de for pa raul- aftanan me brannen pa.

ta u ge sarken et stycke fat smörbröid (smörgås), listur-smörbröid & ister-smörgås) de var gut. e.

Smulor heter krumar: seit inte krumar e halsen fo bröide se hart u gamalt.

bröiskrumar: bröid-smulor, ain kruma (f.)

Kant heter kantar, bröiskantar.

Skarpan heter a bröiskarv, pl. bröiskarvar.

bröie se noibakt, seit inte fo mika, deu fart aurt e leve (i megen). sa har baka faskt bröie edag.

an gamal, miggligur (möglig) bröiskant.

degig: bröie se kläusut u daigut.

Landsmålsarkivet Uppsala 21263
I. Olsson. 1951. FÅRÖ
GOTL.

3
hant bröi u fant bröi. man brukte
sita in he e ünneu u faska uphe,
nar he blas gamalt u tart.

miggjut bröi. de se sa miggjut
sa - he väksar meüsa (mossa) pa he.
nar de bliva kläsuga (kladdiga) u
häulskäröda, (d.v.s. när skorpan lossnade
från inkrämet) da blas he vara an
klädgur krunga (inkräm), man säger:
bröian (u. pl.) - ha gat från skärv,
slide (säden) har traulatväs vare
sprungu (grodd).

an käkubüle, an värtasbüle, an
säfransbüle; man hade också finare som
kallades an häibüle: de var skünkur u
kanail pa, de vara sträda me skünkur
u kanail.

a limpa, et runt bröi,
rygkakanar daim gar man avlängga.

Till jularna bakade man an käush, an räulkäush

Ugnen.

Botten: únsærlan (m. s. b) er sa óunámbur
(ójámn) u besværlan te saupa ráin.
de vara presús léika u sláita.

únsvælve har sprúke, sa er sa
rad, u stórtar nær vár gang sa
har öld & únnan, ska ölda & únnan.
u léukukármán (lukkarmén) han
situr laús. (sitter lös). sa far aldri
de bróidn, klóúkt báhta sum stá
frama & únsmúnin, (öppningin vid
lukkan). dar frama er léuka. úns-
léuka (f. s. b). u sa erur ha an
drágstain uppe yðvar léuka, han ska
vir nær man lagar öld & únnan u sa
ska han ei egn næ man setur in
bróidan

Bränsle: man skuda ölda me tæra, vintur-
hága skeid, figrúskúid (av fur) (de voro
-länga) u sa spámanar lagdes hí

2 mítan, mít, eí úynnan. Nár lajan
 är hóg: de bröndur háukt (högt).

Ugnsraka: a úgnsraka (f. i. ö.) te raka
 eller ræva lútt u kring, glöidurnna
 mh. kará kringg e úynnan.

Ugnskvast: úgnskvæstan (m. s. b.) skude man
 gera nõi var gangg, da rænda ra bæra
 lútt þá lalana u brant an tvái, trí
 smá trýsar (ruskor); ávænda man
 kvæstan - flær en á gangg, da blaw
 han tár u sa fjala bæruna á na
 man skude sæupa úynnan u eblánt, en
 han áld eú um han va tár.

nær glöiduna vara lúttfálua naga
 sa næra, dá bræukte ra raka lútt
 u sæupa u seta bröidun in.

tíkte man at úynnan va för háitur
 dá var he bæra te leta lúttka sta
 íþe a gau stund fören man sete in
 bröide u var han fö kaldur da skiant

6
man til lúka sa mika sum mögulegt.
íamvörmbur bláur hán fo da masta
um man lagde (lade) naga su
nær rémt gvar kála u sa síne
kara krúgg glóiduna gilt (ódentligt).

úgnan va for háitur úndar sa
bróidan bliva brända.

íaste bróidan dalað fik man kasta
ín an tau, trói bit við e úgnan
til, sa hán ínte hán kálna
te das bróiden vara færduíasta eller
úprásta.

man tau an forvespán (fjærvedspán) u
sate öld pa u löste in e úgnan
nagan gang. [lyste]. for att se till bróiden

úspanakaka u spússpanakaka
Bakbord: bakbárd^(n. s. v.) bakabárd^(n. s. v.) ka
de gynt nipta pa sánnare áren.

7
för rula de up bröian på bårde.

Sigtråg: daigtreuing (n.s. ob.)

man lägde an rån handauk eller kläide igvar u sein skude ha na main kläide dar up på, an gamal felt (t. ut.)
man rula up bröian (utan att använda kavel). man skar å et stycke daig me an vanlan svartskålar, bain-skålar bäsknåiv.

skrapa vir et daigfat me daigknåiven man säte bröian på bröiskeura (f.s. b.) (brödspaden) u skryfla in dem u unnen. bröiskeura bestod av skäfte u galva skeura.

man pita li dem me an gäfal (stark för att se om brödet var färdigt).

man bakte a rygmeil (rågmjöl).
a samannåle meil, samannålvogg
baka man gravbröid, tvåibakar, tåtkar

a siktan, siktamiðla baka man
 raúlalímpar u te kalás eui.
 eblánt tamsa kálugganar samannmáli
 ríggmíel u tamsa frá grávasta
 sadanar ok kláianar u sa baka
 de grámbroíd pa de fáina miðli.

de skude vindas pa an vindmagin u
 sa tau man de stóirsta bästa skide
 te bróu u malte brómiðil av malte
 te bróis. u smáskide u gásháveran
 sum man vinda frá de tau man u
 malte skruíd te krákan.

skrápabúle, de skrápa man treingja ne
 man rula up bróidaige (och fick så en
 skrapulle).

Kryddor: man pluka vír garkjúmar (tummin)
 nar man slau háu pa sémaren u de
 lägde man te tärk u nar he var tärk
 de te da bránde (gnodde) man de der

Landsmålsarkivet, Uppsala 21263

I. Olsson, 1951. FÄRÖ

GOTL.

Frgl. 16

9
fráíen dír (fróna ur) u sa hada man
ha he bróidaíg u he krúpning sum
krýda.

au límpa de hada de púneranskálar,
ákka u saírap. límpudaíge.

káka de ha de báka pa kármíul
u pánakáka eu.

há u vesp chaúp te nákla pánakákar

bróia u dáignt = kláisut = klíbut = háinnut.
de sar láiggránd & bróia (d.v.s. en klíbbigránd)
Segens tillverkning.

man sate pá a gróita vát u
kanka úp, de va te värma dáigvátan
u sa lagte man míul & fréunge, dáigfréunge
garkúmaran dan kunda man laga
he vátne alar míule vika sum hálet,
de garde de samá an neva sált

braukte man ei laga ei vátne. u
 sa ^(joste) hauste man pá vátne pá meile
 = laga daig. u sa rörde man me
 daigspáden (daigskúra). De skude
 árbaitas u stás vél, fainare u bátur
 blái bröie, sáinē skrapa man neir
 frá frúngakántana de sum hade
 fásna dar nar man stáu daige.
 (árbaita daige) u sa strábe man
 igvar leik meil, u sa hylte man
 igvar (högde överdet) u sa fik he rása
 te næsta morgon. "u har knat daig
 u de var a himalans áirka (arbete)."

De lymna (lämnade) an klik
 daig, an daigklik & frúnga (föer att ha
 som jäst); de blái san hámt gau
 smak pá de bröide, de blái inte sa
 nar man legar daig & fát. u nar man
 knáde limpudaige te isál, de skude
 knádas te des hándurna blái rína u

11
daige slépta händurna. bröida skude
vara lögum hart, da re nuk lükadant
me äla daig, men de skude inte
vara fo löust (löst) haldur.

daige star u res. u nar he re
uprast ~~te~~ trækalat, da skunta bröiden
rulas up, men föran man gignta
rula up, da lagde man öld e uynen.

iblant kunde daige resa mika u iblant
vide he inte resa näka äts. daige
easte igvar trængakántarna iblant.

da säig man nar he var fardu-
äst. da kunde resa sa he lukta sküst
längur vög. u na man da hade rula
up bröiden da skude de sta u resa te
uynen va brünen.

ungana fygga velpa til u bräira
ant bröiden e briggarküsk u seta dem pa
sküura na de skude e uynen fo de skude
ga faurt, sa inte uynen han(t) kälna

fo mika fo han va da vísaupar u e
 árdningg. fóran man sítu in bróiden
 e úgnen da tvata man ígvar dam me
 vat - elar, drika. de tau man láite
 er an spúlkum, u sa tau man me
 hánde u blata ígvar (blötté over), tvata
 ígvar. u tvæbakana dam strada
 - (stródde) man mial emila u sítu
 trá u trá pá sí. an dal brúkte
 smygra fát emila sa de inte skúde
 fasn, kaup.

man karde in bróian e úgnen
 me brúskeúra. sa fik he da - stá e
 an un hálv taima, man na man
 tau eít rúntbróidan da skilde man
 tvæbakana át, síne fýnga de stá e
 úgnen láite til. sér brúkte ca há
 raum me an áta, ~~tau~~ tau bróid,
 man de var de sum hada mika
 stóre úgnar, sa min de var an láiten úgn.

bröide se valbåka; de bliva fina.
bröiden bliva dället baktä ünne
va fo lein (for litet varm).

u eblant kunde ünne vara fo
haitur igvar u de bliva brända.

de bliva fo mike eintästa sa
de spruku sundur & ünne, bliva sprukna.

mama häma ha bräukte laga
& brist pa nagan annan plas a döina
pa gälve u at läkan depa, u nar
ha da tau eut bröiden pa brösköura
da valvde ha daim depa. u sine
higte ha igvar ^{at läkan} elar naga handaukar
elar naga ära raina kläide. u sa
naga mair ffakt darupe igvar.

tvärbåkana daim räkna - man sum
par: ia hade föira par tvärbäkar
u rästän runtbröid. sine bröura
vor up dam pa lükte nar de hade
blive riktut kälde u stälte dam pa

kánt & bróikista, a gámal kista.

seurbróiden de tærkte áldre um de áldre bliva so mánnga mánar gámla. ca tykte áltut at gámlare de blia (blevo) gánare blia de.

skar a stúmpen elar kánten, de var de gánasta pa háila bróide. eblánt baka man a tálka ein na man baka brói. (det var fisk & kött i a tálka). na man da tau vír úppna da skar man vír at rúnt leuk (lokk) var tálka, da bígra (bórgude pa, tog det första) man hène.

Landsmålsarkivet Uppsala 21763

I. Olsson. 1951. FÅRÖ

GOTL.

Frgl. 16